

## Параўнальнае літаратуразнаўства і Максім Багдановіч

“Вы, хто любіце натрапіць / Між страціх сухіх, пажоўклых / Кнігі, ўжо даўно забытай, / Блэклы, высахшы лісток...” [4, I, с. 51], – з гэтых радкоў пачынаецца кніга “Вянок”, кніга, якая стала адзіным прыжыццёвым выданнем Максіма Багдановіча. Гэтыя радкі засведчылі разам з іншым адну вельмі значную каштоўнасць, якой валодае мастацтва, – магчымасць аднаўляць страчаны час, мінулае. Вяртаецца мінулае, прайшоўшыя імгненні жыцця ў трагедыі І.В. Гётэ “Фаўст”: загалоўны герой, расчараваны ў пражытым, верыць, што сама Смерць прынясе разгадку таямніцы жыцця, яго сэнсу. І Фаўст вырашае прыняць атруту. Але раптам ён чуе звон званоў, і гэты звон абуджае ў яго душы мінулае – дзяцінства – з непахіснай верай у жыццё, са спадзяваннямі раскрыць яго таямніцы...

У пачатку XX стагоддзя, калі М. Багдановіч ствараў вершы “Вянка”, а французскі пісьменнік Марсель Пруст пісаў раманы, якія склалі цыкл “У пошуках Страчанага Часу”, у гэты самы час аўстрыйскі псіхіятр Зыгмунд Фрэйд адкрыў існаванне двух узроўняў неўсвядомленага. Ніжэйшы ўзровень, згодна з вучэннем Фрэйда, аказвае магутны ўплыў на псіхіку чалавека, на яго жыццё, але гэты ўзровень адарваны ад сфэры свядомага. Паміж свядомым, якое выражаецца ў рэчыўным уяўленні і ў яго славесным найменні, і паміж выцесненым неўсвядомленым, якое мае толькі неакрэслена-рэчыўны прывідны адбітак, існуе перашкода. Капі знішчыць перашкоду – на паверхню выплывуць правобразы неўсвядомленага, падзеі і вобразы глыбока прыхаванага мінулага. Талі рэчыўныя ўяўленні набудуць славесную афарбоўку, моўнае выражэнне. Так можа быць вернуты страчаны Час. Фрэйд дамагаецца гэтага дзякуючы гіпнозу. Марсель Пруст – дзякуючы мастацтву: у рамане “Вернуты Час” пісьменнік адкрывае, што толькі мастацтва здольна аднавіць мінулае.

“Блэклы, высахшы лісток”, забыты ў кнізе, – гэта мастацкі вобраз “Вянка”, які ў моўным сэнсе роўназначны гіпнозу ў псіхааналізе. Уведзены ў стан гіпнозу чалавек здольны раскажаць пра мінулае, узнавіць падзеі і пачуцці. “Блэклы, высахшы лісток” захоўвае энергію “думак шчырых і чужых”, перажытых калісьці, што так лаканічна выказана беларускім паэтам у лірычным уступе да “Вянка”. Але невыпадкова аўтар яшчэ раз звернецца да гэтай асаблівасці мастацтва: “сухі цвяток” (верш у прозе “Пэўна, любіце вы, пане...”) мае незвычайную каштоўнасць – “колькі ён прабудзіць ў сэрцы кволым пачуцця”! Але ён жа дазваляе ўзнавіць і тое, “што жадалася, збылося, – ўсё ўсплыве ў душы і збудзіць мілых згадак доўгі рой. Ён думцы зноў вы пражывеце беззваротныя часіны...” [4, I, с. 237].

Прыгадаем М. Пруста, якога цяжкая хвароба на доўгія гады прыкавала да ложка, – і толькі мастацтва дазволіла творцу вярнуць страчаны час: яго герой Марсель п’е першы глыток ліпавага чаю з кавалкам бісквітнага

пірожнага “мадлен”... – і “...усе кветкі ў нашым садзе і ў парку Свана, белыя гарлачыкі Вівоны, паважаныя жыхары горада, іх дамы, царква – увесь Камбрэ і яго ваколіцы, – усё, што мае форму і цвёрдасць – горад і яго сады, – выплылі з кубачка гарбаты” [5, с.75]. У М. Багдановіча – “блеклы, высахшы лісток”, у М. Пруста – глыток ліпавай гарбаты з бісквітным пірожным “мадлен”... М. Пруст не ведаў М. Багдановіча. М. Багдановіч не ведаў М. Пруста: яны пісалі ў адзін і той жа час. Але кожны з іх адкрыў свой спосаб вяртання ў мінулае. З. Фрэйд як навуковец растлумачыў сутнасць і спосаб вяртання страчанага часу.

Супастаўленне вобразаў беларускага паэта і французскага празаіка сведчыць пра тыпалагічнае падабенства паміж мастацкім светам аднаго і другога пісьменнікаў. Гэта падабенства-паралель базіруецца на агульнасці жыцця чалавека як біялагічнага віду, на падабенстве тых падзей, якія працягаюць у чалавечым жыцці паміж нараджэннем і смерцю. Яно дазваляе вызначыць тую вышыню мастацкіх здольнасцей, сілу мастацкага бачання і перастварэння, энэргію паэтычнага натхнення, якія прыпадабняюць творцаў на вяршынях сусветнай літаратуры і мастацтва. У гэтым сэнсе Максім Багдановіч кангеніяльны не толькі свайму сучасніку Марселю Прусту, але і класіку рускай літаратуры Аляксандру Пушкіну.

Згадаем верш А. Пушкіна “Кветка”: “Цветок засохший, безуханный, / Забытый в книге вижу я; / И вот уже мечтою странной / Душа наполнилась моя” [6, с. 84]... Паміж вобразамі рускага паэта і яго беларускага нашчадка таксама існуе пэўная сувязь – гэта сувязь кантактная, калі адзін паэт пераймае ў другога пэўны вобраз, матыў, сюжэт...

А ў выніку – мы маем чалам арыгінальны мастацкі свет, узноўлены беларускім творцай, які, рухаючыся ўслед за найвялікшымі помнікамі мастацкай літаратуры іншых народаў або ствараючы самастойныя вобразы, якія сваімі каранямі ўвасходзяць у агульначалавечую гісторыю, нібыта сцвярджае: здабываючы сваё, не варта забывацца на чужое; захапляючыся чужым, не будзем нагаджаць і сваім. Родным...

Відавочна, што тэма “параўнальнае літаратуразнаўства і Максім Багдановіч” не перастае быць актуальнай, як гэта было ў часы нацыянальнага адраджэння, як гэта застаецца і ў перыяд станаўлення і развіцця новых форм цывілізацыі і грамадства.

*Тэарэтычныя аспекты. Максім Багдановіч – тэарэтык літаратуры.*

Літаратура, “другая, суб’ектыўная рэальнасць”, ствараецца і функцыянуе па законах гэтай рэальнасці, згодна з логікай мастацкага свету. Разам з тым яна развіваецца па законах, адпаведных законам “першай, аб’ектыўнай рэальнасці”, на аснове і ў сугучнасці са зместам і формамі якой яна фарміруецца. Таму літаратура можа быць даследавана ў двух кірунках: літаратуразнаўчым і міждысцыплінарным. Першы з іх звязаны з вылучэннем розных метадаў і падыходаў параўнальнага вывучэння літаратуры: супастаўляльным, генетычным, кантактным, тыпалагічным. Другі кірунак прадугледжвае пры гэтым зварот да тэрміналогіі і метадалогіі іншых навук.

Максім Багдановіч пісаў пра слушнасьць і неабходнасьць развіваць як міжлітаратурныя, так і міждысцыплінарныя сувязі. Ём была заўважана і падкрэслена двухбаковасьць працэсу ўзбагачэння беларускай літаратуры шляхам яе ўзаемадзеяння з іншымі літаратурамі народаў свету: “...мы зрабілі б цяжкую памылку, калі б кінулі тую вывучку, што нам давала светавая (найчасцей еўрапейская) паэзія. Гэта апошняя праца павінна ісці поўным ходам. Было б горш, чым нядбальствам, нічога не ўзяць з таго, што соткі народаў праз тысячы год сабіралі ў скарбніцу светавай культуры. Але занасіць толькі чужое, не развіваючы свайго, – гэта яшчэ горш... Трэба ж і нам, беручы чужое, калі-нікалі даць нешта сваё” [4, II, с. 291]. Пра агульнасьць, якая злучае два тыпы пазнання – навуковае і мастацкае, М. Багдановіч пісаў, папярэджваючы, што раскол паміж імі, адасабленне аднаго ад другога без этапаў узаемазлучэння маюць негатыўныя наступствы як для развіцця саміх навук і літаратуры, так і для чалавека, у якога гэтыя дзве сферы аказаліся разадасобленыя: «...Наше поэтическое мировоззрение совершенно оторвано от мировоззрения научного; они чужды друг другу, не согласованы между собой; эволюция в одной из этих областей не оказывает ощутительного влияния на состояние другой, и, в конце концов, наша духовная сфера оказывается *расколотой надвое*» [4, II, с. 196]. Пра тое, што літаратура нясе новыя звесткі пра жыццё і што яны дапаўняюць навуковыя крыніцы, і абодва дазваляюць скласці цэласную карціну свету, сведчыць уступ да артыкула “Образы Галиции в художественной литературе”: «Есть два метода книжного ознакомления с какой-либо страной: можно обратиться или к цифрам, таблицам, конкретным фактам, или к живым, пестрым образам, запечатленным в литературе художниками слова. Оба метода равно полезны и законны; взятые вместе, они прекрасно восполняют друг друга» [4, III, с. 300]. М. Багдановіч цікавіліся рознымі праявамі жыцця – рэальнага і мастацкага – і творчасці: навуковай і мастацкай.

У кірунку міжлітаратурных даследаванняў М. Багдановіч ішоў амаль тым жа самым шляхам, як і першапачынальнік параўнальнага літаратуразнаўства рускі даследчык А.М. Весялоўскі. Так, ён звяртаў асаблівую ўвагу на сувязь літаратуры і фальклору, сцвярджаў думку пра пераемнасьць традыцый, іх еднасьць як відаў мастацкай творчасці. Супастаўляючы творчасць украінскага паэта Т.Р. Шаўчэнкі і ўкраінскую народную паэзію, М. Багдановіч называе іх “двайнымі зоркамі” [4, II, с. 230]. Фальклор і літаратура дапаўняюць адна адну, кажучы словамі паэта, свецяць “адной зарой” [4, I, с. 434]. Ён выказаў думку пра ролю міфа ў стварэнні казкі, а ў ліку апошніх – казак запазычаных. Напісаў рэцэнзію на выданне А.Н. Афанасьевым рускіх народных легенд, дзе спалучэнне рускіх, украінскіх, беларускіх запісаў стварае, на думку М. Багдановіча, уражанне “каких-то пестрых заплатаў”, зварот да старажытных зборнікаў, наадварот, «скрасило... книгу», а заходне-еўрапейскія паралелі да рускіх легенд названы «любопытнейшими» [4, II, с. 356–357]. А.М. Весялоўскі даследаваў казкі народаў свету, М. Багдановіч згадваў іх сюжэты і вобразы ў сваіх творах, стварыў арыгінальныя ўзоры жанру (“Музыка”, Сон-

травя”). Таксама як і Весялоўскі, М. Багдановіч звярнуў увагу на сюжэт пра Трыстана і Ізольду. Рускі даследчык вывучаў “Познанскі рукапіс” і беларускі варыянт легенды [4, II, с. 338]. М. Багдановіч напісаў рэцэнзію на рускі пераклад самай вядомай апрацоўкі сюжэта, які быў зроблены ў 19 ст. французскім філолагам Жазэфам Бедзье [4, II, с. 337–338]. Падабенства даследчыцкіх кірункаў, якімі ішлі на пачатковым этапе развіцця кампаратывістыкі А.М. Весялоўскі і М.Багдановіч, сведчыць пра тое, што роля М. Багдановіча ў станаўленні параўнальнага літаратуразнаўства ў Беларусі адпаведна ролі А.М. Весялоўскага ў Расіі. Гэтаксама асновай параўнальнага літаратуразнаўства з’яўляецца супастаўленне літаратурных і фальклорных сюжэтаў і вобразаў, двух этапаў развіцця слоўнага мастацтва, выяўленне глыбіннай сувязі паміж імі, раскрыццё інварыянтнасці іх узаемаадносін у працэсе развіцця мастацкай творчасці.

М. Багдановіча цікавілі прадстаўнікі славянскіх літаратур: рускай (Я. Баратынскі, А. Пушкін, К. Рылееў і А. Адоеўскі, Ф. Бульгарын, С. Дрожжын, В. Брусаў, І. Марозаў, А. Чэхаў і інш.), украінскай (Т. Іваўчэнка, І. Франко, В. Самійленко і інш.), польскай (М. Ажэцкі), а таксама захаднееўрапейскіх (Т. Гацье), краін Азіі (Р. Тагор), якім прысвячае нататкі і рэцэнзіі, літаратурнакрытычныя артыкулы. Прыкладам тыпалагічнага даследавання, здзейсненага М. Багдановічам, можна назваць артыкул “Образы Галиции в художественной литературе”. Самае шырокае знаёмства з нацыянальнай і замежнай літаратурнай спадчынай, з рознымі перыядамі яе развіцця, спалучэнне ў гэтым свайго і чужога, мінулага і сучаснага сведчыла, што М. Багдановіч займае выразна гуманістычныя, адраджэнскія пазіцыі. Як сапраўдны гуманіст, паэт быў шырока адукаваным чалавекам, выяўляў цікавасць да розных сфер сацыяльна-грамадскага і побытовага жыцця іншых народаў.

Як тэарэтык, М. Багдановіч у артыкулах “Санет”, “<Частушка>” вызначае тыпалогію жанраў, дае іх дыферэнцыйныя адзнакі, апіраючыся на беларускіх і замежных аўтараў.

Асабліва паказальнай для дзеяча нацыянальнага адраджэння з’яўляецца яго мастацка-публіцыстычная спадчына ў рэчышчы міждысцыплінарных сувязей. Паэта цікавіла асоба М.В. Ламаносава, які спалучыў навуку і паэзію, – «пример научной интуиции, умственного озарения» («Поэзия гениального ученого» [4, II, с. 198]). М. Багдановіч піша рэцэнзію на «Музычныслоўнік» Ю. Энгеля, на шэсць нумароў часопіса «Музыкальный современник». Зварот да пытанняў гэтага віду мастацтва абумоўлены добрым знаёмствам з музычнай класікай у дзіцячыя гады, а таксама спецыфікай саміх твораў паэта, асабліва музычных па сваім характары. Звесткі геаграфічнага плану падаюцца М. Багдановічам у рэцэнзіях на выданні «Путеводитель по Галиции и ее курортам», «Русский экскурсant», «Крым» і інш. Цікавасць да гісторыі знайшла сваё адлюстраванне не толькі ў вершах, але і ў праявіх жанрах (рэцэнзія на працу «Древний Вавилон» Н.М. Нікольскага; «Национальные проблемы», «Отечество»). У сувязі з пашырэннем адукаванасці насельніцтва

актуалізаваліся праблемы выданняў, часопісных і кніжных, пра што пісаў М. Багдановіч і што характарызавала яго як паэта-асветніка.

*Творчасць М. Багдановіча ў кантэкстуальным вывучэнні.*

Розныя віды міжлітаратурных і міждысцыплінарных сувязей і з'яўпрадстаўлены ў яго паэтычнай творчасці. Найбольш разгалінаваныя кантактныя сувязі, дзякуючы якім творчасць паэта ўзбагачаецца перакладамі з іншанацыянальных літаратур, а таксама выяўляюцца розныя тыпы выкарыстаных ім інтэртэкстуальных уключэнняў. М. Багдановіч перакладае на беларускую мову творы фальклору і літаратуры, з антычнай літаратуры, славянскай (рускай, украінскай, сербскай, польскай), заходнееўрапейскіх (французскай, нямецкай, іспанскай, са скандынаўскіх, у т.л. фінскай), усходніх (персідскай, японскай) літаратур, узбагачаючы нацыянальнае слоўнае мастацтва прыкладамі літаратур, аддаленых ад тагачаснай беларускай літаратуры і ў прасторы, і ў часе. Гэта пашырала сэнсава-вобразнае багацце айчыннай літаратуры, паглыбляла магчымасці нацыянальнай мовы як мовы міжлітаратурных зносін і раўнапраўнага дыялогу паміж народамі. М. Багдановіч здзяйсняе пераклады на рускую мову, задавальняючы і прыватныя інтарэсы (зб. “Зеленя” для А.І. Гапановіч), і грамадскія (пераклады беларускіх, украінскіх аўтараў). Дзякуючы перакладам М.Багдановіч дасягае высокага прафесіяналізму і ў сферы паэтычнага слова, і ў мастацкім бачанні і спасціжэнні свету. Так, перакладаючы П. Верлена (“Гул вулічных шынкоў; панельны бруд; каштаны...”), М. Багдановіч пераймае яго тэхніку імпрэсіянісцкага малюнка ў арыгінальным вершы “У Вільні”. Разам з тым беларускі паэт, у адрозненне ад паэтаў дэкадансу, застаецца на пазіцыях рэалістычнага светабачання.

У Верлена ў фінале верша “Гул вулічных шынкоў...” з’яўляецца вобраз: “Асфальт істоптаны, з кашаўтамі па краю / Дзеля памый,— / Такі мой шлях, ідушчы к раю”[4, I, с. 186], – сімвал трагічнага жыццёвага лёсу паэта. Зусім іншае завяршэнне паэтычнай думкі, адпаведнае жыццёваму крэда паэта, знаходзім у вершы М. Багдановіча “У Вільні”. Стварыўшы “фактаграфічны” малюнак Вільні, ён захапляецца ўбачаным: “О, горада чароўныя прынады!” [4, I, с. 97]. Пераймаючы спецыфіку імпрэсіянісцкага малюнка Поля Верлена, беларускі паэт-рэаліст перадае адухоўлена-радаснае паэтычнае ўспрыманне, настрой прыняцця свету, што акаляе чалавека [2].

Рэцэпцыя М. Багдановічам мастацкай спадчыны розных народаў вызначаецца сістэмай *уплываў, запазычанняў, наследаванняў, перайманняў*. Так, на яго творчасць паўплывалі найперш літаратуры ўсходніх славян (руская, украінская) і заходне-еўрапейскія (перад усім французская), нацыянальныя мовы якіх ведаў паэт. Разам з тым М. Багдановіч пераймае з літаратур, якія маюць найбольш распрацаваныя традыцыі і багатую культурную спадчыну (антычная). Ён усведамляе сябе як спадкаемцу, што наследуе з крыніц розных рэгіёнаў свету (заходняй, паўночнай і усходняй Еўропы, краін Азіі). Запазычвае са старажытнай і з сучасных яму літаратур.

Сярод пісьменнікаў, якія аказалі на М. Багдановіч авыразны ўплыў, – Анакрэонт. Паслядоўнікі старагрэчаскага паэта, у т. л. М. Багдановіч, пераймалі асноўныя матывы яго паэзіі: матывы бесклапотнага жыцця і сяброўскай бяды за келіхам віна (“Бледны, хілы, ўсё ж люблю я / Твой і мудры і кіпучы верш, Анакрэон...”). Прычым анакрэонтыка ўзбагачаецца прызнаннем беларускага паэта ў тым, што пазітыўная энергія спадчыны Анакрэонта здольная абуджаць да жыцця смяротна хворага чалавека. *Наследаванне* традыцый італьянскага гуманіста Ф.Петраркі (петраркізм) праяўляецца ў лірыцы М. Багдановіча ўслаўленнем прыгажосці навакольнага свету, якая раскрываецца перад вачыма закаханага. Беларускі паэт, адчуваючы ў сваёй душы замілаванне, далучаецца праз асабістыя пачуцці да прыгажосці навакольнага свету, і кожны яго ўздых насычаецца пахамі старога саду (“Вераніка”, радкі 64-66, 73-88 і інш., “Ізноў пабачыў я сялібы...”), яго думка расцвітае пад зьяненнем россыпаў зорак на начным небе (“Зорка Венера...”). У рэчышчы традыцый петраркізму створаны таксама вобраз “двойной зоркі”, які неаднаразова ўзнікае ў творчасці паэта.

*Наследаванне* як творчы прыём свядомага выкарыстання спадчыны папярэднікаў выступае ў творчасці М. Багдановіча ў розных аспектах: у перакладзе з іншых моў (раздзел “Пераклады і наследаванні”, з выд. 1927), у выкарыстанні вядомага сюжэта: “Памятнік” (пераклад з Гарацыя асклепіадаўскім вершам). Паэт аднаўляе гасценне Гарацыя “Да Мельпамены” (сярод “сааўтараў” старарымскага паэта – таксама Г. Дзяржавін, А. Пушкін, В.Брусаў і інш.). М. Багдановіч наслідуе Авідзію (“Ікар і Дзедал”), паўднёваславянскай эпічнай паэзіі (сербская “Хто там едзе па Касову полю?”) і інш.

*Запазычвае* паэт вобраз мадонны – з фальклору («Но всего примечательнее сказка о братце Иванушке и сестрице Аленушке. Как вы думаете, кто такая Аленушка? Это и есть та самая девочка...» [4, II, с. 48] – «Мадонна (Этюд)», «У вёсцы» і інш.), з еўрапейскай літаратуры і мастацтва. Яго мадонна мае дзве іпастасі: дзявоцтва і мацярынства («Мадонна (Этюд)»), апошняй ён прысвячае цалкам арыгінальны цыкл “Мадонны”. Запазычваючы з іншых літаратур, ён перапрацоўвае вядомыя сюжэты і вобразы. Так, Пегас (са старагрэчаскага міфа, крылаты конь капытом выбівае крыніцу Гіпакрэну, вада якой натхняе паэтаў) перапрацаваны ў рэчышчы ўрбаністычнай паэзіі, стваральнікам якой выступае ў беларускай літаратуры М.Багдановіч. Яго Пегас выбівае з каменняў на вулках Вільні іскры – “і верш аб месце з сэрца мкне” (“Уступ”: “Звярнуў калісь Пегас на вулкі...”). Ён імчыць аўтара на Парнас, “каб я / Былое апяваў пасля” [4, I, с. 152] (“Вераніка”).

*Адаптацыя* іншанацыянальных сюжэтаў і вобразаў адбываецца ў двух аспектах: асучаснення, “мадэрнізацыі” (“Прыйдзецца, бачу, пазайздрыць бяздольнаму Марку...”, дзе рымская багіня лёсу Парка нібыта прадзе нітку жыцця самога паэта) і “анацыянальвання”, перапрацоўкі з наданнем нацыянальнага каларыту (“Калі зваліў дужы Геракл у пыл Антэя...”). *Аўтарскае падкрэсліванне* сувязей з іншанацыянальнай крыніцай адбываецца

праз выкарыстанне эпіграфаў (з Верлена: “Музыка перш за ўсё” – да верша “Па-над белым пухам вішняў...”), назву твора (“Грамада зорак “Карона” – з Авідзія). Запазычвае паэт асаблівасці маст. мовы (макаранічны верш у “Лісце да п. В. Ластоўскага”: “Хто in rebus / Musarum знаецца...” [4, I, с. 265]), тропы, тэхніку вершаскладання (танічнае вершаскладанне, свабодны верш, вершы нар. складу; строфы і жанры: трыялет, санет, рандо, рандель і інш.).

Інтэртэкстуальныя ўключэнні ў паэзіі М. Багдановіча выступаюць фактарамі ўнутрылітаратурнага развіцця мастацкай прасторы беларускага верша. Шмат у паэзіі М. Багдановіча *цытат.* Гэта непасрэднае цытаванне крыніц – біблейскіх (“Смерцю смерць поправ...”), антычных (“Дзень гэты, – так пісаў Катул...”). Цытата ў эпіграфах (з Дантэ, Пушкіна, Фета, Жыглінскага, Верлена і інш.). Кожная з іх выяўляе квінтэсэнцыю верша (“Чуеш гул?...”), дапамагае зразумець яго ідэйна-эстэтычны настрой (“Прывет табе, жыццё на волі!”), сюжэтна-вобразны лад (“Раманс”, “Уступ”), жанрава-стылявую асаблівасць (“Па-над белым пухам вішняў...” “Разрытая магіла”). Эпіграфы даюцца на розных мовах, што значна паглыбляе моўны кантэкст напісаных па-беларуску вершаў.

*Алюзія*, як адсылка чытача да вядомай крыніцы, часцей звязана з антычнымі сюжэтамі і вобразамі (“Звярнуў Калісць Пегас на вулкі...”, “Ліст да п. В. Ластоўскага” – дзе ўжыты вобразы Музі, Камэны, Гіпакрэны і інш.). *Рэмінісцэнцыя* выкарыстана ў вершы “Страцім-лебедзь”, дзе пераствараецца сюжэт пра Ноеў каўчэг, да якога “не плыву... горды, моцны птах”. *Парафразу*, як запазычанне тэмы з вядомай літаратурнай крыніцы, паэт выкарыстоўвае часцей у вершах на фальклорна-міфалагічныя матывы, дзе адухаўляюцца стыхіі, з’явы прыроды (“Возера” – “люстэрка.../ Як у нязнаны свет акно”, “Бура” – “Панурая, вялізная жылёла...”). Паэт паспяхова ўжывае *вобразную аналогію*: “агністы меч” (маланка), “бічы крыві” (“А людзі кажуць : гэта дождж праліўся”) – у вершы “Бура”.

Міждысцыплінарнае вывучэнне літаратуры дазваляе акрэсліць некаторыя іншыя аспекты і праблемы жыцця і творчасці М. Багдановіча. Так, наноў прачытваюцца гэтыя старонкі, калі апірацца на ідэю “адарванасці” філосафа А. Бергсона. Феномен “адарванасці” выяўляецца на прыкладзе двух матываў, скразных у літаратуры, – парушэння / адсутнасці сувязей і адзіноты / адчужанасці (“чужы”, “чужаніца”, “на чужыне” – яго варыянты). На аснове аналізу жыццёвага і творчага шляху беларускага паэта праз прызму “адарванасці” можна вывесці “формулы яе пераадолення” праз вобразы новых сувязей, якія аднаўляе паэт, – з родным краем, прыродай, мінуўшчынай і будучыняй, з новымі пакаленнямі, іншымі народамі, з якімі ён уступае ў дыялог з дапамогай мастацтва слова, з цэлым Сусветам [1].

Самым выразным сведчаннем дыялогу розных відаў мастацтва ў паэзіі М. Багдановіча з’яўляюцца вершы “Вянка”, дзе спалучаюцца “Малюнкі і спевы” (1 ч. кн.) і “Думы” (2-я ч.), эмацыянальнае і рацыянальнае, мастацкае і разумовае, лірычнае і эпічнае. “Паэтычны гараскоп” Максіма-жывапісца і Максіма-музыкі сведчыць, што М. Багдановіч як паэт быў народжаны на

Беларусі і дзеля Беларусі [3]. Ён запазычвае жанры музыкі (песня, раманс) і выяўленчага мастацтва (эцюд), ствараючы арыгінальныя паэтычныя творы. “Малюнкi і спевы” вызначаюць сюжэт і вобразны лад асобных вершаў (“У старым садзе”, “Ліст да п. В. Ластоўскага” і інш.). Зачарованае царства – сімвал таямнічай, багатай на вобразы, гукі, малюнкi душы паэта. Узяўшы ў якасці эпіграфа радок Верлена “Музыка перш за ўсё” (“Па-над белым пухам вішняў...”), М. Багдановіч надае сваім вершам асаблівую гармонію, зладжанасць, што спрыяе іх сугучнасці з пачуццямі, душой чытача, рэцыпіента.

Міфічная Гіпакрэна, выбітая капытом Пегаса, наталяла крынічнаю вадою тых, хто смагнуў, – і рабіліся яны паэтамі – іх нараджала, адорвала талентам сама прырода. Але з цягам часу такой крыніцай натхнення стаў вялікі горад, куды і трапіў крылаты конь: “Звярнуў калісь Пегас на вулкі <...> / І іскры сыпнулі з-пад ног” [4, I, с. 95]. Для многіх творцаў мінулага і сучаснага Гіпакрэнай з’яўляецца старажытнасць, хрысціянская спадчына, творчасць папярэднікаў, узоры высокай класікі... Да біблейскай крыніцы звяртаецца М. Багдановіч: «Вось псалма слічная. “Як той алень шукае / Крыніцы чыстай, так шукаю бога я”» [4, I, с. 89]. Паэт працягвае свае пошукі таго, што надае звычайнаму існаванню новы сэнс, што азорвае імгненні жыцця святлом незямной прыгажосці, пошукі таго, “от чего растет душа человека” [4, II, с. 59].

Сэнс творчасці ў гэтым – у знаходжанні чыстай крыніцы жыцця, у судакрананні з незямной і вышэйшай зямной прыгажосцю, у бачанні вышэйшага ў зямным, а зямнога – у вечнасці. М. Багдановіч шукаў Гіпакрэну ў розных краінах... у розных стагоддзях... у творчасці розных пісьменнікаў... Высокія ўзоры літаратурнай класікі наследуе, пераймае, запазычвае той, хто ідзе следам.

#### *Літаратура:*

1. Адамовіч, Г.Я. Жыццё і творчасць Максіма Багдановіча як прыклад “адарванасці”: Вопыт міждысцыплінарнага даследавання // Роднае слова.— 2008.— № 4.— С. 3—7.
2. Адамовіч, Г.Я. Праблемы літаратурнага кантэксту: паэзія французскага сімвалізму і імпрэсіянізму (П. Верлен) у беларускіх перакладах (М. Багдановіч) / Г.Я. Адамовіч// Беларус. мова і літ. – 1997. – № 6. – С. 3–18.
3. Адамовіч, Г.Я. «Прачніся...»: Паэтычны гараскоп Максіма-жывапісца. Паэтычны гараскоп Максіма-музыкі / Г.Я. Адамовіч// Мастацтва Беларусі.– 1991.– № 11.– С. 7–12; Адамовіч, Г.Я. 3 крыніц сусветнай літаратуры : дапам. для настаўнікаў / Г.Я. Адамовіч. – Мінск : Беларус. энцыкл., 1998. – С. 42–50.
4. Багдановіч, М.А. Поўны збор твораў : у 3 т. / М.А. Багдановіч ; Акад. навук Беларусі, Ін-т літ. ; рэдкал.: В.В. Зуёнак [і інш.]. – Мінск : Навука і тэхніка, 1992–1995. – Т. 1 / рэд. А.А. Лойка. – 1992. – 751 с. ; Т. 2. – 1993. – 600 с. ; Т. 3. – 1995. – 461.
5. Пруст, М. По направлению к Свану. Пер. с франц. Н. Любимова ; предисл. Б.Сучкова, коммент. М. Толмачева. – М. : Худож. лит., 1973. – 464 с.

6. Пушкин, А.С. Полное собрание сочинений : в 10 т. / А.С. Пушкин. – 4-е изд. – Л. : Наука, 1977–1979. – Т. 3. – 495 с.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ